

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGI

SAMARQAND VILOYAT XALQ TA'LIMI XODIMLARINI QAYTA TAYYORLASH VA
ULARNING MALAKASINI OSHIRISH HUDUDiy MARKAZI

J.XUDOYQULOV

O'QUVCHILARDA KOMPETENTSIYALARNI SHAKILLANTIRISH USULLARI

(umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun
uslubiy ko'rsatma)

Samarqand 2020

J.Xudoyqulov - O'quvchilarda kompetentsiyalarni shakillantirish usullari.
- Samarand-2020, 28 bet.

Mas'ul muharrir:

X.Qoraboev - Samarqand viloyati XTXQTMOHM
Maktabgacha, boshlang'ich va maxsus ta'lim
metodikalari kafedrası

Taqrizchilar:

G.Ergasheva - Samarqand viloyati XTXQTMOHM
Maktabgacha, boshlang'ich va maxsus ta'lim
metodikalari kafedrası

S.Najieva - Samarqand DChI pedagogika kafedrası
o'qituvchisi

Ushbu uslubiy ko'rsatma umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'qituvchilari, boshlang'ich ta'lim yonalishida ta'lim olayotgan bakalavr va magistrantlar foydalanishlari mumkin. Ushbu uslubiy tavsiyanomada boshlang'ich sinf ona tili darslarida didaktik o'yinlardan foydalanish haqida bilim berishning shakl, metod va vositalari, metodikasi sharhlangan va metodik tavsiyalar keltirilgan.

Uslubiy ko'rsatma hududiy markaz Ilmiy- metodik kengashining 2020- yil 27- iyuldagi 6/3-5- sonli yig'ilish qarori bilan nashr etishga ruxsat berilgan.

KIRISH

Ma'lumki, har qanday jamiyatning ravnaqi, ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy barqarorligi uning fuqarolarining aqliy va ahloqiy salohiyatini yuksak darajada rivojlanganligiga bog'liq. Zero, jamiyatimizning ma'naviy yangilanishida, ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotini shakllantirishda jahon hamjamiyatiga qo'shilishini ta'minlaydigan demokratik huquqiy davlat qurish kadrlar tayyorlashning milliy masalasi ustuvor mezon sifatida muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun ham O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti I.A.Karimov inson uning har tomonlama kamol topishi va farovonligi, shaxs manfaatlari ro'yobga chiqarishning sharoitlarini va ta'sirchan mexanizmlarini yaratish eskirgan tafakkur va ijtimoiy xulq-atvorning andozalarini o'zgartirish respublikada amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi va harakatlantiruvchi kuchidir-deb juda to'g'ri aytgan edi. Chunki, xalqning boy intellektual merosi va umuminsoniy qadriyatlar asosida zamonaviy madaniyat, iqtisodiyot, fan-texnika va texnologiyaning yangi yutuqlari asosida mukammal tayyorgarlikdan o'tgan kadrlarni tayyorlashning yangi tizimini shakllantirish O'zbekiston Respublikasi taraqqiyotining muhim shartlaridan biri bo'lib qoldi.

Mana shu ma'noda bugungi mustaqillik sharoitida kadrlar tayyorlashning milliy modelini ro'yobga chiqarish, har tomonlama kamol topgan, jamiyat hayotiga moslashgan ta'lim-tarbiyani ongli ravishda qabul qila oladigan davlat, jamiyat va oila oldida javobgarlik hissini tuya oladigan fuqarolarni tarbiyalashni nazarda tutish bilan birga ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, uni o'tmishidan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to'la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida yuksak ma'naviyat va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash milliy tizimini yaratish maqsadida "Ta'lim to'g'risidagi qonun" va "Kadrlar tayyorlashning milliy dasturi" qabul qilindi.

Inson bolasi kamolga yetgani sari ilmga, ma'rifatga talpinadi. Dastlabki saboqni u maktabdan oladi. Ammo kelajagimiz egalari bo'lgan yoshlarga ta'lim berish ularni o'qitish bilan bog'liq ayrim muammolar bugungi kunda kishini o'ylantirib qo'yayotgani tabiiy. Chunki zamonaviy shiddatkor jamiyat esa yetuk bilimdon mutaxassis kadrlarga muhtoj bo'lib boraveradi. Bu ham tabiat qonuni "Eng muhimi shuni anglab yetishimiz kerakki, kadrlar masalasini hal etmas ekanmiz, sa'i-harakatlarimiz kutilgan natijalarni berishi, hayotimiz ma'naviyatimiz o'zgarishi qiyin kechadi. Demakki, zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimini isloq qilish zamon talablariga mos kadrlar tayyorlash ishini yo'lga qo'yish faoliyatimizning bosh yo'nalishi bo'lmog'i darkor" - deb ta'kidlagan edi, birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov.

Aytish mumkinki, barkamol insonning shakllanishi uning munosib kasb-korni egallashi jamiyat taraqqiyoti uchun baholi qudrati o'z hissasini qo'shib yashashi va shu orqali jamiyatda o'zligini namoyon etishi ya'ni shaxsning kamol topishi nazarga olinadi. Komillik sari intilish shaxsning kasbiy shakllanishi bilan birgalikda yaxlit holda kechadigan va deyarli bir umr davom etadigan murakkab jarayondir.

Shu boisdan ham ushbu uslubiy ko'rsatma umumiy o'tra ta'lim muassasalari o'qituvchilariga mo'ljallangan bo'lib, unda o'quvchilarda kompetensiyani shakllantirish usullari, o'quvchilarda kompetensiyani shakllantirish didaktik o'yinlarning ahamiyati, yangi pedagogik texnologiyadan foydalangan holda darslarni tashkil etish samaradorligi, pedagogik-psixologik kompetentlikni yuqori saviyada egallash va ularni amaliyotda qo'llash usul va vositalari haqida boy ma'lumotlar berilgan.

Ushbu uslubiy ko'rsatma umumta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'qituvchilariga mo'ljallangan bo'lib, undan o'qituvchilar hamda ushbu sohaga qiziquvchi shaxslar foydalanishlari mumkin.

O'quvchilarda kompetentsiyalarni shakllantirish usullari

Jahonning eng rivojlangan mamlakatlari tarixiy tajribasi shundan dalolat berib turibdiki, ular mustaqillik va taraqqiyot yo'liga qadam qo'yishlari bilan asosiy e'tibor va mablag'larni birinchi navbatda, yoshlarni o'qitish va tarbiyalashga sarflaganlar. Va bunday siyosat tarixiy tajribada o'zini oqladi. Iymon-e'tiqodli, bilimli, axloq-odobli yoshlar, malakali mutaxassislar aql-zakovat bilan ish yuritib, o'z vatanlarining qudratini oshirdilar, o'z xalqlari uchun yuqori turmush darajasini ta'minlay oldilar. Kollej o'quvchilarining ta'lim-tarbiya jarayonida kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish – kasbiy masalalarni hal etishda amaliy tajriba va bilim asosida muvaffaqiyatli harakat qilish qobiliyatidir.

Xalqimizning kelajagi mustaqil O'zbekistonning istiqboli ko'p jihatdan o'qituvchiga va u dars berayotgan o'qituvchining uning saviyasi, tayyorgarligi, fidoyiligiga, yosh avlodni o'qitish va tarbiyalash ishiga bo'lgan munosabatiga bog'liq. Buning uchun o'qituvchi o'z kasbining mohir ustasi, bilimdoni bo'lmog'i lozim. O'qituvchi kasbiy axloq, odob normalarini mukammal egallagan bo'lsagina, u kasb fidoyisi bo'la oladi. Bugungi kunda o'qituvchining ana shunday fidoyiligi har qachongidan ham muhim.

I.A.Karimov "O'qituvchi va o'quvchi munosabatidagi majburiy itoatkorlik o'rnini ongli intizom egallashi juda qiyin kechayapti. O'qituvchining bosh vazifasi o'quvchilarda mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini hosil qilishdan iboratdir... Demokratik jamiyatda bolalar, umuman, har bir inson erkin fikrlaydigan etib tarbiyalanadi. Agar bolalar erkin fikrlashni o'rganmasa, berilgan ta'lim samarasi past bo'lishi muqarrar. Mustaqil fikrlash ham katta boylikdir" ¹ - deya uqtirib o'tganlar.

Ta'lim jarayonida o'qituvchi bilan o'quvchilarning hamkorlik faoliyatiga xos ongli intizomni tashkil etish, saboq oluvchilarni

¹ Karimov I.A. Баркамол авлод Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. – Т: Шарқ, 1997, Б- 9.

mustaqil, ijodiy fikrlashga o'rgatish kasbiy tayyorlash muhitini takomillashishi va yuksalishiga olib keladi. Chunki ilk o'spirinlik eng murakkab hamda psixologik inqirozlar bilan uyg'unlashib ketgan, ruhiy quvvati yuqori, shijoatli, yangilikka chanqoq, olamni o'zlashtirishga intiluvchan, mustaqillikka moyil, egiluvchan, xulq - atvorida ijtimoiy me'yorlarning shakllanishi jadal sur'at bilan kechadigan davr bo'lib hisoblanadi.

Kompetentlik shaxsning turli sohalarda olgan nazariy bilimlarini amalda qo'llay olish malakasidir.

Hozirgi kunda ilmiy adabiyotda "kompetensiya", "kompetentlik", "kompetentli yondashuv" tushunchalari turlicha talqin qilinmoqda. Bizning bu mavzuga taniqli psixolog B.D.Elkonin eng ajoyib fikr bildirgan: "Kompetentli yondoshuv – bu xayoliy sharpadek: u haqda hamma gapiradi, lekin uni ko'rganlar kam"².

"Kompetensiya" atamasi keng ma'noda umumiy masalalarni hal etishda amaliy tajribalar asosida bilim va malakalarni qo'llash, muvaffaqiyatli harakat qilish qobiliyatini bildiradi. Lotincha "campetere" - muvofiq bo'lmoq so'zidan kelib chiqqan. "Kompetensiya" so'zi birinchi marta 1596 yilda Vikiped lug'atida paydo bo'ldi. Hozirgi kunda "kompetensiya" atamasi turli sohalarda qo'llaniladi: huquqshunoslik, tilshunoslik, madaniyat sohaslarida, shuningdek kompaniyaning muhim (ochqichli) kompetensiyalarida. Lekin bizni o'quvchilarni boshqarish nuqtai nazaridan "kompetensiya" atamasi qiziqtiradi, shuning uchun o'quvchilarning kompetensiyasi haqida gaplashamiz.

Bugungi kunda Harakatlar strategiyasi asosida ijtimoiy sohani rivojlantirish bilan bog'liq yo'nalishiga daxldor bo'lgan ta'lim sohasini rivojlantirish hamda modernizatsiya qilish bo'yicha qator maqsadli dasturlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risidagi" qarorining qabul qilinishi ta'lim

² Б.Д.Эльконин "Компетентли ёндошув"М. 2009

tizimida o'qitishga nisbatan tubdan yangicha yondashishni taqozo etmoqda. Ya'ni umumta'lim fanlarini o'qitishda zamonaviy metodologiyani qo'llash, ta'lim jarayoniga kompetentlik nuqtayi nazaridan yondashish orqali ta'lim oluvchilarning layoqatlilik darajasini oshirish maqsad qilib olingan. Qabul qilingan mazkur DTSning e'tiborli tarafi shundaki, o'quvchilarda o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni amaliyotda qo'llay olish, tayanch va fanga oid kompetensiyalarga ega bo'lish jihatlari shakllantirish va rivojlantirish alohida inobatga olingan. Kommunikativ, axborotlar bilan ishlash, o'zini o'zi rivojlantirish, ijtimoiy faol fuqarolik, milliy va umummadaniy, matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kabi tayanch kompetensiyalarning o'quvchilarda shakllantirilishi bitiruvchilarning aqlan va ruhan barkamol topishiga, kelajak hayotda dadil va mustahkam qadam tashlashiga zamin hozirlaydi.

Shu davrgacha o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholashga e'tibor qaratilgan bo'lsa, endilikda o'quvchilarning nafaqat bilimi, balki shakllantirilayotgan kompetensiyalari ham baholanishi nazarda tutilgan. Amaldagi Nizomlarga ko'ra o'quvchilarning bilimini baholash quyidan yuqoriga qarab ijobiy baholash mezoni asosida amalga oshirildi. Ya'ni "5" ballik tizimda har bir ball ("1", "2", "3", "4", "5"), o'quvchining har bir imkoniyati e'tiborga olindi. E'tibor beradigan bo'lsak, har bir ballni belgilashda imkoniyatlar sanab o'tilgan. Imkoniyat deganda, o'quvchining o'zlashtirishi, darsga tayyorligi, daftar yuritishi, tirishqoqligi, ishtiroki, qo'shimcha topshiriqlarga nisbatan moyilligi, mavzuga oid ma'lumotlarni tahlil eta olishi, mustaqil ish bajarishi va o'z nuqtayi nazarini himoya qila olishi, dars va darsdan tashqari tadbirlarda namuna ko'rsatishi kabi harakatlari nazarda tutildi. Ushbu fikrni rivojlantirish maqsadida har bir ballni ("1", "2", "3", "4", "5") qo'yishda o'quvchining imkoniyatlari tavsifida quyidagi yondashuvni tavsiya etsa bo'ladi: "1" ball — 5 ta imkoniyatning 1 tasidan foydalanish nazarda tutiladi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan fanga oid kompetensiya bo'yicha: mavzuga oid o'rganilgan hodisalar, tamoyillar va ularning farqlari, o'xshashliklarini ajratishda topshiriqlarni noto'g'ri bajarsa-da, javob berishga harakat qilishi e'tiborga olinadi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan tayanch kompetensiyalar bo'yicha: Kommunikativ kompetensiya. O'z ona tilida muloqotga kirishishi, fikrini og'zaki bayon qilishda qo'pol xatoliklarga yo'l qo'yishi, sodda savollarni tuzishda va javob berishda qiynalishi, o'z bilimi va kuchiga ishonmasligi e'tiborga olinadi.

Axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi. Mavjud axborot manbalaridan (internet, televizor, radio (audio-video yozuv), telefon, kompyuter, elektron pochta va boshq.) foydalana olmasligi, kundalik faoliyatda uchraydigan sodda hujjatlar bilan ishlay olmasligi e'tiborga olinadi.

O'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasi. Jismonan, ma'nan, ruhan o'z-o'zini rivojlantirishga intilishning yo'qligi, o'z xatti-harakatini to'g'ri baholay olmasligi, o'qib-o'rganganlari asosida kundalik turmushda uchraydigan muammolarni hal etishda o'zgalarning ko'magiga tayanishi.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi. O'zining fuqarolik burch va huquqlarini bilmasligi. Jamiyatda bo'layotgan voqea, hodisalar va jarayonlarga e'tibor bermasligi, daxldorlik hissining yo'qligi e'tiborga olinadi.

Milliy va umummadaniy kompetensiyalar. "Vatan" tushunchasini anglashda, sharhlashda qiynalishi, o'zaro munosabatda mehr tuyg'usining tanqisligi, badiiy va san'at asarlaridan ta'sirlana olishi va nisbatan tushunishi, axloq-odob qoidalariga har doim ham birday rioya qilmasligi e'tiborga olinadi.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi. Kundalik ehtiyojlari bilan bog'liq sodda hisob-kitoblarga asoslangan shaxsiy iqtisodiy rejalarini tuzishga intilishi, fan va texnika yangiliklaridan bexabarligi e'tiborga olinadi.

Qayd etilgan kompetensiyalarga ega bo'lsa, o'quvchi berilgan imkoniyatning biridan foydalangan hisoblanadi va u "1" balga ega bo'ladi. "2" ball — 5 ta imkoniyatning 2 tasidan foydalanish nazarda tutiladi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan fanga oid kompetensiya bo'yicha: o'rganilgan mavzuga oid ayrim ma'lumotlar, qoida yoki ta'rif, teoremlarni eslab, noto'g'ri bo'lsa-da, dars va darsdan (maktab va maktabdan) tashqari tadbirlarda qatnashishi e'tiborga olinadi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan tayanch kompetensiyalar bo'yicha: Kommunikativ kompetensiya . O'z ona tilida muloqotga kirishishi, fikrini og'zaki va yozma bayon qilishda qiynalishi, sodda savollarni tuza olishi, asosli javob berishda qiynalishi, o'z bilimi va kuchiga ishonmasligi, biror xorijiy tilni o'rganishga intilishi e'tiborga olinadi.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi. O'zining fuqarolik burch va huquqlarini qisman bilishi, unga rioya qilishda xatoliklarga yo'l qo'yishi. "Oila manfaati" tushunchasini idrok etishi, biroq uning uchun qanday xizmat qilish kerakligini to'liq anglab yetmasligi e'tiborga olinadi.

Milliy va umummadaniy kompetensiyalar . " Vatan" tushunchasini anglashi, sharhlay olishi, milliy qadriyatlarni nisbatan bilishi, axloq-odob qoidalariga har doim ham birday rioya qilmasligi e'tiborga olinadi.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi. Kundalik ehtiyojlari bilan bog'liq sodda hisob-kitoblarga asoslangan shaxsiy iqtisodiy rejalarini tuza bilishi va sodda kichik loyihalarni ishlab chiqa olishi, fan va texnika yangiliklaridan qisman xabardorligi e'tiborga olinadi.

Qayd etilgan kompetensiyalarga ega bo'lsa, o'quvchi berilgan imkoniyatning 2 tasidan foydalangan hisoblanadi va u "2" balga ega bo'ladi. "3" ball — 5 ta imkoniyatning 3 tasidan foydalanishi nazarda tutiladi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan fanga oid kompetensiya bo'yicha: o'quv materialini bo'yicha egallanadigan bilim, ko'nikma va malakalarni qisman o'zlashtirgan holda asosiy ma'lumotlarni ishonchli ravishda to'g'ri bayon eta olsa, tadbirlarda ishtirok etishi e'tiborga olinadi.

O'quvchida shakllantirilishi lozim bo'lgan tayanch kompetensiyalar bo'yicha: Kommunikativ kompetensiya . O'z ona tilida muloqotga kirishishi, fikrini og'zaki va yozma bayon qilishda qo'pol bo'lmagan xatoliklarga yo'l qo'yishi, sodda savollarni to'g'ri qo'ya olishi va asosli javob berishi, o'z bilimi va kuchiga ishonch tuyg'usining mavjudligi e'tiborga olinadi.

Axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi. Mavjud axborot manbalarning (internet, televizor, radio (audio-video yozuv), telefon, kompyuter, elektron pochta va boshq.) kundalik faoliyatda uchraydigan hujjatlar bilan qisman ishlay olishi (oddiy tabriknomalar yoza olishi, anketalarni to'ldirishi va boshq.) e'tiborga olinadi.

O'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasi. Shaxs sifatida jismonan, ma'nan, ruhan o'z-o'zini rivojlantirishga intilishi, o'z xatti-harakatlarini to'g'ri baholashda qiynalishi, o'qib-o'rganganlari asosida chin insoniy sifatlarning shakllanishida ijobiy jihatlarning uchrab turishi e'tiborga olinadi.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi. O'zining fuqarolik burch va huquqlarini qisman bilishi, unga rioya qilishga intilishi. Jamiyatda bo'layotgan voqea, hodisalar va jarayonlarga e'tibor berishi, munosabat bildirishda va ishtirok etishda ikkilanishi. "Oila manfaati" tushunchasini idrok etishi, uning uchun ma'lum darajada daxldorlik hissining bo'lishi, kasb-hunarga qiziqishining mavjudligi e'tiborga olinadi.

Milliy va umummadaniy kompetensiyalar . "Vatan" tushunchasini anglashi, sharhlay olishi, insonlarga mehr-oqibatli bo'lishi, kiyinishi, yurish-turishida madaniy me'yorlarga va sog'lom turmush tarziga rioya qilishi, an'ana va marosimlarini nisbatan bilishi hamda ularni

asrab-avaylashga bo'lgan tuyg'usining shakllanib borishi, axloq-odob qoidalariga rioya qilishi e'tiborga olinadi.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi. Kundalik ehtiyojlari bilan bog'liq sodda hisob-kitoblarga asoslangan shaxsiy iqtisodiy rejalarini tuzishga intilishi, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lishga intilishi va kundalik hayotda tatbiq etishga intilishi e'tiborga olinadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yuqorida o'quvchining ham bilimini, ham kompetensiyalarini baholashda yagona "5" ballik tizimdan foydalanilsa, o'qituvchi faoliyati uchun qulay bo'lar edi. Shu bilan birga sinf jurnali, o'quvchi tabeli hujjatlarida sinf o'quvchilarning ma'lum o'quv yilida erishgan natijalari to'g'risidagi ma'lumot ham sodda va aniq o'z ifodasini topgan bo'lar edi.

O'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari

O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish uchun ta'lim texnologiyalarini tanlashda o'quv fani o'qituvchisi taqvim mavzu rejada mazkur sinf uchun belgilangan tayanch kompetensiyalarni belgilab oladi. Shundan so'ng, o'rganilishi zarur bo'lgan mavzu va shakllantiriladigan kompetensiyalarni hisobga olgan holda darsni o'tish metodi, usuli tanlanadi.

Interfaol yondashuv. O'qituvchilar dars jarayonini yaxshi tashkil etish uchun qulay muhit yaratadi. O'quvchilarning o'zaro fikr (axborot) almashishlariga imkon beriladi. Yechimini kutayotgan masalalarni hamjixatlikda muhokama etadilar, yechadilar. Vaziyatdan chiqishda hamkorlikda yechim topadilar. Olgan axborotlari asosida bilimlarini bir-birlariga namoyish etadilar.

Loyihalash metodi. Loyihalash metodi - o'quvchilar uzluksiz ravishda murakkablashib boradigan amaliy topshiriqni rejalash, konstruksiyalash va bajarish jarayonida bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'ladigan o'qitish tizimidir. Ta'lim oluvchilar keng miqyosdagi muammoli (ijodiy, axborot, kommunikatsiya va h.k.) masalalar bilan bog'liq loyihalarni bajaradilar.

Mazkur metodning yuqori samara berishi uchun loyihani bajarishda o'quvchilarda motivatsiyaning yuqori darajada bo'lishi, shart hisoblanadi.

Loyihalash metodi orqali o'quvchilarda quyidagi shaxsiy kompetensiyalar shakllanadi: komandada ishlash; ishchanlik; ma'suliyatni his etish; o'ziga ishonch; o'qitishlilik; tezkor fikrlash; jarayon rivojini ko'ra bilish; mushohada qila bilish; uzoqni ko'ra bilish; tashxislash; motivatsiya.

Tanqidiy tafakkur metodi

Muammoli modulli ta'lim metodi.

Muammoli modulli ta'lim metodi olingan nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashni nazarda tutadi. Mazkur metod o'qitishning turli

modellarining didaktik asosini tashkil etib, o'qitish vositalari va pedagogik texnikaning qo'llash usulari bilan farqlanadi. U o'quv predmetini nisbatan kichik bo'laklarga – modullarga bo'lishni ifodalaydi.

O'quvchi shaxsini rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim.

Ijtimoiy munosabatlarga kirishuvchi va ijtimoiy taraqqiyotda faol ishtirok etuvchidamni Shaxs deb ataladi. Individ sifatida dunyoga kelgan odam keyinchalik shaxsgaaylanadi. Individ tushunchasida kishining nasl-nasabi mujassamlashgandir.

Loyihalash metodi - o'quvchilar uzluksiz ravishda murakkablashib boradigan amaliy topshiriqni rejalash, konstruksiyalash va bajarish jarayonida bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'ladigan o'qitish tizimidir.

Ta'lim oluvchilar keng miqyosdagi muammoli (ijodiy, axborot, kommunikatsiya va h.k.) masalalar bilan bog'liq loyihalarni bajaradilar.

Mazkur metodning yuqori samara berishi uchun loyihani bajarishda o'quvchilarda motivatsiyaning yuqori darajada bo'lishi, shart hisoblanadi.

Quyidagi shaxsiy kompetensiyalar shakllanadi: komandada ishlash; ishchanlik; ma'suliyatni his etish; o'ziga ishonch; o'qitishlilik; tezkor fikrlash; jarayon rivojini ko'ra bilish; mushohada qila bilish; uzoqni ko'ra bilish; tashxislash.

KLASTER (Klaster-tutam, bog'lam)-axborot xaritasini tuzish yo'li - barcha tuzilmaning mohiyatini markazlashtirish va aniqlash uchun qandaydir biror asosiy omil atrofida g'oyalarni yig'ish.

Bilimlarni faollashtirishni tezlashtiradi, fikrlash jarayoniga mavzu bo'yicha yangi o'zaro bog'lanishli tasavvurlarni erkin va ochiq jalb qilishga yordam beradi.

Klasterni tuzish qoidasi bilan tanishadilar. Yozuv taxtasi yoki katta qog'oz varag'ining o'rtasiga asosiy so'z yoki 1-2 so'zdan iborat bo'lgan mavzu nomi yoziladi.

Birikma bo'yicha asosiy so'z bilan uning yonida mavzu bilan bog'liq so'z va takliflar kichik doirachalar "yo'ldoshlar" yozib qo'shiladi. Ularni "asosiy" so'z bilan chiziqalar yordamida birlashtiriladi. Bu "yo'ldoshlarda" "kichik yo'ldoshlar" bo'lishi mumkin. Yozuv ajratilgan vaqt davomida yoki g'oyalar tugagunicha davom etishi mumkin.

Toifa-xususiyat va munosabatlarni muhimligini namoyon qiluvchi (umumiy) alomat.

Ajratilgan alomatlar asosida olingan ma'lumotlarni birlashtirishni ta'minlaydi.

Tizimli fikrlash, ma'lumotlarni tuzilmaga keltirish, tizimlashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Toifalarni jadval ko'rinishida rasmiylashtiradilar. G'oyalarni ma'lumotlarni toifaga mos ravishda bo'ladilar. Ish jarayonida toifalarning ayrim nomlari o'zgarishi mumkin. Yangilari paydo bo'lishi mumkin. Ish natijalarining taqdimoti

BBB Jadvali - Bilaman/ Bilishni hohlayman/ Bilib oldim.

Mavzu, matn, bo'lim bo'yicha izlanuvchilikni olib borish imkonini beradi.

Tizimli fikrlash, tuzilmaga keltirish, tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Jadvalni tuzish qoidasi bilan tanishdilar. Alohida kichik guruhlarda jadvalni rasmiylashtiradilar.

"Mavzu bo'yicha nimalarni bilasiz" va "Nimani bilishni hohlaysiz" degan savollarga javob beradilar (oldindagi ish uchun yo'naltiruvchi asos yaratiladi). Jadvalning 1- va 2-bo'limlarini to'ldiradilar.

Ma'ruzani tinglaydilar, mustaqil o'qiydilar.

Mustaqil kichik guruhlarda jadvalning 3-bo'limini to'ldiradilar.

VENNA diagrammasi 2- va 3-jihatlarini hamda umumiy tomonlarini solishtirish yoki taqqoslash yoki qarama-qarshi qo'yish uchun qo'llaniladi.

Tizimli fikrlash, solishtirish, taqqoslash, tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

VENNA diagrammatuzish qoidasi bilan tanishadilar. Alohida kichik guruhlarda diagramma Vennani tuzadilar va kesishmaydigan joylarni (x) to'ldiradilar.

Juftliklarga birlashadilar, o'zlarining diagrammalrini taqqoslaydilar va to'ldiradilar.

Doiralarni kesishuvchi joyida, ikki-uch doiralar uchun umumiy bo'lgan, ma'lumotlar ro'yxatini tuzadi.

1. Aylana yoki to'g'ri to'rtburchak shakllaridan foydalanishni o'zingiz tanlaysiz.

2. Chizmaning ko'rinishini - mulohazalar zanjirini to'g'ri chiziqli, to'g'ri chiziqli emasligini o'zingiz tanlaysiz.

3. Yo'nalish ko'rsatkichlari sizning qidiruvlaringizni: dastlabki holatdan izlanishgacha bo'lgan yo'nalishingizni belgilaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarda kompetentsiyalarni shakllantirishda didaktik o'yin va interfaol usullardan foydalanish

Pedagogik texnologiya — bu ta'lim shakllarining samaradorligini oshirish vazifasini qo'yadigan texnik va shaxsiy resurslarni va ularning bog'liqligini hisobga olgan holda, o'qitish va bilimlarni o'zlashtirishning butun jarayonini yaratish, qo'llash va aniqlashning tizimli usuli. Ta'limni takomillashtirishda zamonaviy bilimlarga yo'l ochish pedagogik texnologiyalardan unumli foydalanish bugungi kunning asosiy talablaridan biridir. Mustaqil O'zbekistonimizda uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish uni yangi davlat ta'lim standartlari asosida o'rnatishga qaratilgan. Hozirgi kunda o'qituvchining faoliyati, uning pedagogik mahoratiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'quv jarayonida ishlaydigan o'qituvchilarning pedagogik tafakkurida boshlangan pedagogik texnologiya darslari protsesslarini qo'llash bo'yicha tavsiyalar o'qituvchilar uchun juda zarurdir. Bu hamkorlik asosida O'quvchilarning faolligini oshirish uchun maxsus ishlab chiqilgan: o'quvchilarga boshqalarning fikrlarini eshitish, tushunish, hurmat qilish, boshqalarning manfaatlarini hisobga olish, ularni o'rgatish, ularga ta'sir qila olish.

Tushunish, idrok etish, o'zini o'zi boshqarish, fikrni aniq, aniq va batafsil tushuntirish qobiliyatiga, interfaol o'qitish usullari, o'z-o'zini va boshqalardan foydalanish "Men" tezda rivojlanadi va ijobiy samara beradi. O'qitishda interfaol metodlardan foydalangan holda O'quvchilar o'rtasida raqobat muhiti yaratildi, bu O'quvchilarning oldinga siljishiga imkon berdi, natijada O'quvchilar birgalikda o'rganishni boshladilar. Har qanday interfaol usul O'quvchilarni to'g'ri va maqsadli ishlatganda mustaqil fikrlashga o'rgatadi. Yangi pedagogik texnologiya — bu o'qituvchi asosiy javobgar shaxs bo'lgan ta'lim tizimining ratsional usullarini ishlab chiqaradigan jarayon. Chunki uning asosiy vazifasi o'quvchilarga tezkor, aniq va tushunarli tarzda ma'lumot berishdir.

O'quvchilar yangiliklarni qabul qilishlari va ularga moyil bo'lishlariga va fe'l-atvorning xilma-xilligiga qaramay, o'qituvchi o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, kuzatishga, xulosa chiqarishga o'rgatishi kerak. Bunda o'quvchi asosiy harakatlantiruvchi kuchdir, o'qish, o'qish, chizmalar chizish, proektsiyalarning formulalarini tushunish, bir-biri bilan do'stona munosabatda bo'lish, oldida turgan muammolarni hal qilishda bir-birlariga yordam berish ularning asosiy vazifasidir. Ta'lim tizimida ro'y berayotgan o'zgarishlar va yangilanishlar nafaqat o'quvchilarga yangi bilim, ko'nikma va malakalarni beribgina qolmay, balki yoshlarimizni jamiyat, davlat, tabiatga munosabati bilan vatanparvarlik g'oyalari ongi va qalbiga singdirishni ta'minlaydi. o'ziga va boshqa odamlarga.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi raqobatdosh kadrlar tayyorlaydigan o'qituvchiga zamonaviy talablar to'plamini belgilaydi. O'zaro bog'liq talablar to'plami tarbiyachining umumlashtirilgan modelini tavsiflaydi va unga asoslanib quyidagi asosiy talablar: o'qitish mahorati, tarbiya mahorati. Ta'lim jarayonida inson omilini ta'minlovchi shaxsiy fazilatlar — o'qituvchilarning bilimlarini ob'ektiv baholash va nazorat qilish qobiliyati.

Bu shuni anglatadiki, oldiga qo'yilgan murakkab mas'uliyatli va shoshilinch vazifalarni bajarish, shuningdek, o'quv jarayoni haqida yangi qarashlarni shakllantirish uchun o'qituvchi quyidagi fazilatlarga ega bo'lishi kerak:

Zamonaviy, ilmiy va madaniy taraqqiyot mohiyatini chuqur anglash;

Dunyo va inson to'g'risidagi bilim tizimini chuqur va keng nuqtai nazardan yangilash;

O'qitish jarayonida axborot ta'limi texnologiyalari va o'quv qo'llanmalarini qo'llash, Internet tarmog'ini tushunadigan va undan bilimlarini oshirish uchun foydalanishi.

- pedagogik mehnat samaradorligini tahlil qilish usullarini bilish va o'zini o'zi baholay bilish.

- oilaviy ta'lim va tarbiya muammolari to'g'risida tasavvurlarini rivojlantirish.

Milliy g'oya va milliy mafkura iqtisodiy islohotlarining mohiyatini tushunish uchun umumbashariy va milliy madaniyat va qadriyatlar.

- o'quv jarayonida pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish yo'llarini bilish.

O'quvchilarning fikrlashlari va bir-birlari bilan fikr almashishlari va do'stona muhit yaratishi uchun sharoitlar yaratish.

- Darsning samaradorligini oshirish uchun laboratoriya jihozlari va mashg'ulotlardan foydalanishni o'zlashtirish.

- texnik vositalarni va ta'lim vositalaridan foydalanish usullarini bilish, bolalarni o'zlarining izlanishlari, ijodkorligi, tashabbusi va aniq harakatlari orqali o'qitish kabi

Zamonaviy ta'limning yangi tizimi va mazmunini shakllantirish uchun ilg'or texnologiyalarni hamda o'quv-tarbiya jarayonining didaktik ta'minotini yaratish, ta'lim mazmunini inovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish kerak.

Boshlang'ich ta'lim tizimining samaradorligini oshirish uchun darslarimizda ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiyasi texnologiyalarini, didaktik o'yinlar va interfaol usullardan foydalanishimiz darkor.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun didaktik o'yinlar bilim olishning faollashtiruvchi ish turlaridan biri bo'lib o'quvchilarda tafakkur, og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini shakllantiradi. Didaktik o'yinlar o'qish darslarida o'quvchilarning qiziqishini o'stiruvchi vositalardan hisoblanadi. Didaktik o'yinlarning maqsadi o'quvchilarning fanga, ta'lim olishga, kitobga bo'lagn qiziqishlarini uyg'otishdir.

Didaktik o'yin bolalarda bilish jarayoniga jonli qiziqish uyg'otadi va ma'lumotlarni qabul qilishga yordam beradi. Bu o'yinlar bolalarning atrof-muhit haqidagi tasavvurlarini kengaytirishga, tartibga solishga, qiziqish va qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Didaktik o'yinlar o'quvchilar uchun qiyin

bo'lgan bilim olish jarayonini yengillashtiradi. Ta'limiy o'yinlardan, mavzuga oid oddiy qiziqarli savol-javoblardan darsning ma'lum qismida foydalanish lozim. Boshqotirma, tez aytish kabi o'yinlar muntazam o'tkazib turilsa, o'quvchilarda ma'lum bir ko'nikmalar hosil bo'lib boradi. Dars jarayonida o'yinlarni to'g'ri tashkil etish va o'tkazishda vazifalar, qoidalar va ularning natijalarini tashkil qilishni aniq belgilab olish lozim. Masalan o'qish darslarida "So'zdan so'z yasash" o'yinini o'tkazish o'quvchilarning lug'at boyligini oshirishga, so'z boyligini o'stirishga yordam beradi.

Didaktik o'yinlar bolalarda jamoatchilikni his etish, intizomli bo'ish, jasur, qat'iyatli bo'lish qiyinchiliklarni yenga bilish kabi sifatlarini rivojlantirishga ham yordam beradi. Didaktik o'yinlar maktab o'qituvchilari va murabbiylar tomonidan ijod qilingan maktabgacha ta'lim muassasalaridagi tayyorlov guruhlaridagi bolalarga va maktab o'quvchilariga mo'ljallangan. O'yin orqali bola jamoani tushunadi. O'zi bajarayotgan mashg'ulotga nisbatan ongli munosabatda bo'ladi. Didaktik o'yinlar o'quvchilardagi tortinchoqlik, xato qilishdan qo'rqish kabi noqulayliklarga barham beradi. Shunday ekan har bir darslarda didaktik o'yinlar va interfaol metodlardan unumli foydalanmog'imiz darkor.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T: Sharq, 1997, B- 9.
2. Karimov I.A. 1. Karimov I.A. O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. T., 2012 yil
3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirining 2018-yil 27-iyuldagi 191-sonli buyrug'iga ko'ra DTS talablari.
4. B.D.Elkonin "Kompetentli yondoshuv" M. 2009
5. Kuzmina N. V. Sposobnosti, odarennost, talant uchitelya.-L.: Znanie, 1985,-32s.
6. Muslimov N. Kasb ta'limi o'qituvchisini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari. Pedagogika fanlari doktori.... diss. - T.: 2007.
7. Mitrofanov K. G. Uchitelskoe uchenichestvo. // Pedagogika i psixologiya /Podpisnaya nauchno-populyarnaya seriya.-M.: 1991. №6,-80s
8. D.Muxamedova. Sovershenstvovanie sotsialno psixologicheskix texnologiy razvitiya podgotovki menedjera obrazovaniya k innovatsionnoy deyatelnosti.Dissert.doktora psixol.nauk.-T: 2015 god
9. WWW.RTM.UZ tajriba sinov materiallari;

MUNDARIJA:

KIRISH.....	3
1.O'quvchilarda kompetentsiyalarni shakllantirish usullari.....	5
2.O'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari.....	12
3. Boshlang'ich sinf o'quvchilarda kompetentsiyalarni shakllantirishda didaktik o'yin va interfaol usullardan foydalanish.....	16
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.....	20

J.XUDOYQULOV

O‘QUVCHILARDA KOMPETENTSIYALARNI SHAKILLANTIRISH USULLARI

(umumiy o‘rta ta’lim maktablarining boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun
uslubiy ko‘rsatma)

Texnik muharrir *Abdullayev F.*

Terishga berildi: 10.01.2021 y.
Bosishga ruxsat berildi: 13.01.2021 y
Ofset bosma qog‘ozi. Qog‘oz bichimi 60x84 ¹/₁₆.
«Cambria» garniturasida. Ofset bosma usuli.
1.5 bosma taboq Adadi: 50 nusxa. Buyurtma №17/20

Samarqand viloyati Samarqand viloyat xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash
va ularning malakasini oshirish hududiy markazi bosmaxonasida chop etildi.

Samarqand shahar, Obidinov ko‘chasi 7-uy.

